

26.4x30.3	1/3	1 עמוד	הארץ - גלריה	23/11/2020	75226619-8
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260					

אריאנה מלמד

צילום: תומר אפלבוים

אחרי שקסניה סבטלובה היגרה עם אמה וסבתה ליישראל, באולפנה הדתית בה למדה ניסו לקרוא לה "רננה". אבל כשהגיע תורה לקבל תעודת זהות והוצע לה להחליף לשם עב"ר, סירבה בתוקף. "זה השם שאמי נתנה לי ואיתו אני רוצה לחיות", אמרה לפקיד כלשהו במשרד הפנים כשהיתה בת 16 עם ותק של שנתיים בישראל, וסירבה לשלם את המחיר שהאתנוצנטריות הישראליית תובעת.

עד ימיה האחרונים בהיכל הדמוקרטיה, חברת הכנסת לשעבר (המחנה הציוני), שמעה כיצד אפילו עיתונאים מנוסים שאמרו רים לראיין אותה מתפתלים וטורעים ומעוותים לה את השם. שוב ושוב, ומצחקקים. אם משהו התכונן בה בפנים בעלבון או מבוכה, תמיד השכילה להסתיר. עניינית, אדיבה ומעשית, תיקנה בשקט.

המשך בעמ' 2

"מעולם לא חוויתי גזענות כמו בשנותיי בכנסת"

היא שימשה כתבת לענייני ערבים בערוץ 9 לאורך שנים וראתה עיתונאים מנוסים פחות עוקפים אותה בסיבוב. הגיעה אופטימית לכנסת, והופתעה מהאפליה ומאוזלת ידה. "נזרקתי למים בלי יכולת לעשות משהו ממשי", נזכרת **קסניה סבטלובה** עם צאת ספרה "על עקבים במזרח התיכון", ולא שוללת חזרה לגוב האריות, בתזמון הנכון

26.35x33.73	2/3	עמוד 2	הארץ - גלריה	23/11/2020	75226620-0
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260					

סבטלובה מראיינת את השייח אחמד יאסין בעזה, פברואר 2004 צילום: ערוץ 9

כריכת ספרה של סבטלובה עיצוב: אמנון זמיר / הוצאת פרדס

"זיהו אותי רק ככתבת במגזר. במרחב הישראלי צברי הייתי אנונימית לגמרי. מעולם לא קיבלתי תדריך מהמוסד או מאמ"ן. אפילו לתא הכתבים לענייני ערבים לא התקבלתי"

מחאות בבגדאד ב-2003 במהלך מלחמת המפרץ השנייה. גם משם סבטלובה סיקרה צילום: רויטרס

סבטלובה משדרת מרובע דאחיה בבירות, 2005 צילום: ערוץ 9

אותי, כי לי מעולם לא היה צורך לעמוד מול מצלמה. לכתוב, כן. רציתי להיות עיתונאית, אבל באמת שלא חשבתי על טלוויזיה."

היא גם לא שיערה כי עד מהרה תתחיל לנדוד, בהתראות קצרצרות, בין מוקדי הפורענות של המזרח התיכון. לבנון ועיראק במלחמת המפרץ השנייה, בחריין ומצרים, תוניסיה ואלג'יר – המדינות האלו הפכו, על המלחמות ומחאות הענק, המהפכות הכושלות ושביבי התקווה, למגרש המשחקים של הכתבת הכי חרוצה שאפשר למצוא. מצוידת בתובנות חדשות על יחסי ישראל והעולם הערבי, הסירה ערב ערב לצופי הערוץ את רעלת האקוויטיקה וגם את הדעות הקדומות עימן התנהלו – ושאותן ספגה גם היא באולפנה, עד שלמדה להיפטר מהן.

"באוניברסיטה התחלתי להכין שהסיפור שסיפרו לכולנו על הארץ הריקה אליה הגענו וחיינו בה בנחת עד ש-1948 התנפלו

"באוניברסיטה הבנתי שהסיפור שסיפרו לנו על הארץ הריקה שהתנפלו עליה ערבים רצחניים, הוא, איך לומר, מאוד לא מדויק, ושנחנו חייבים להבין היכן אנחנו חיים. הבורות מסוכנת"

ותקשורת. סבתא ואמא דאגו מאוד. "פחות מרופאה או עורכת דין, לא התקבל על דעתן", היא צוחקת. עם זאת, גם הן הבינו עד מהרה שהיא פורחת בלימודיה, עושה חיל ומאושרת מאוד. והנה כבר תחילת התואר שני ו"סוף סוף" היתה לי עבודה אמיתית של צווארון לבן! התקבלתי לממר"י (המכון לחקר תקשורת המזרח התיכון) והייתי שמחה מאוד. אחרי שנה בערך אמא נת-קלה במודעה על הקמת ערוץ טלוויזיה חדש ברוסיה ואמרה, למה שלא תנסי. בעצם שיכנעה

פנסייה, אני ניקיתי חדרי מדרגות – לא זוכרת שהתלוננו אצלנו על זה או ככלל. ידענו שהגירה תור-ריד אותנו מטה מבחינה סוציו-אקונומית."

אבל לא ידעתם עד כמה. "אמא נשכה שפתיים והלכה לטפל בקשישים וכך עשתה עד שלא יכלה יותר. בין היתר היתה המטפלת הסיעודית של אמו המנוחה של רובי ריבלין", היא נזכרת בלי טרונגה, "ואני בטוחה שנחה דעתה שאני לפחות זוכה לחינוך טוב, כמו שצריך."

עם נוכחות של אלוהים. "כן, תוך כדי הלימודים חזרתי בתשובה. מעומק הלב. אהבתי, אני מניחה, את המשמעת וגם את תחושת השייכות, ובאמת שלא הכרתי שום דבר אחר, עד שהתמרדתי."

המרד היה, במחילה, אקט מורכב של חנוניות. אחרי שהתקבלי לה ללימודי פסיכולוגיה באוניברסיטה העברית, ביקשה לשנות מסלול: מזרח תיכון

חרד"לי למהדרין". המעבר הזה, חד ובלתי אפשי רי ומאוד אופייני להגירות שהן תמיד טראומטיות, התרחש בטעות גמורה. הן הגיעו לישראל סמוך לשנת הלימודים, אמה ביררה במשרד החינוך מה צריך לעשות כדי להירשם לבית ספר, ונתקלה במקרה במנהל האולפנה ששיכנע אותה, באנגלית, כי מדובר במוסד איכותי מאוד בו תרכוש גם יסודות של יהדות וגם תהיה תמיכה כלכלית ללימודים פרטיים ברמה גבוהה. וכך, בלי יותר מדי עברית, מצאה את עצמה לומדת תושב"ע וחשדנות כלפי גוים, לובשת חצאית ארוכה ומתפללת לשידוך הולם ולהקים משפחה גדולה בישראל מיד אחרי סיום הלימודים.

כמעט תסריט לקומדיית מצבים על הגירה. "כן, אבל אמי לא ידעה את זה. והמצב הכלכלי היה כפי רצונו, אמא לא מצאה עבודה במקצוע, לסבתא לא היתה

הזעירה שלה. כשנולדה במוסקבה, לפני 43 שנה, היו שם אמא וסבתא ואב כאופק אך לא בכית. ההורים התגרשו בינאותה, ושתי נשים השגיות, עמלניות ועצמאיות להחריד מכורח הנסיבות, גידלו אותה באהבה משתפכת ובמשמעת ברזל. "סבתא היתה נירולוגית בכירה ומנהלת מחלקה, אמא – מהנדסת ועורכת דין, עורכת פטנטים, ובכרית המועצות לשעבר המשפחה שלי לא היתה חריגה כלל. בדירות הקטנה שלנו במוסקבה, שהיתה מלאה ספרים ומוזיקה, חלמתי לראשונה על מקומות רחוקים כמו מצרים העתיקה שגיליתי אותה בספר שהצית את דמיוני אחר כך קראתי עוד, והמרחב הענק והפלאי הזה ליווה את הילדות שלי כחלום. ואו, עם ההתפרקות של ברית המועצות, הגענו הנה. הייתי בת 14, מהדירה במוסקבה עברנו לחדרון במלון דיפלומט בירושלים, ומבית הספר שאהבתי הגעתי לאולפנת צביה, מוסד

המשך מעמ' 1

שוב ושוב. עד שבאיחור מסוים, התרגלנו, ואז הגיעו הבחירות, אחרי פירוק של המחנה הציוני, והיא כבר לא היתה שם. נעלמה מן הרדאר הציבורי, והלכה לעבוד קשה, כי זה מה שהיא יודעת לעשות, עוד מילדות ונעורות.

אנחת רווחה נשמעת בקולה כשאני שואלת מה עשתה בשנתיים האחרונות. "במקביל ללידה של בתי הקטנה, צילמתי סרט דוקומנטרי לערוץ אמריקאי בשפה הרוסית על המשמעות של גבר לות בין מדינות בחיים המודרניים, נושא שנהיה רלוונטי לא רק בגלל משברי ההגירה אלא גם הקורונה, כתבתי ספר והוא יצא לאור, ואני משמשת עמיתת מחקר, בכירה אפילו, במכון למדיניות ולאסטרטגיה במרכז הבינתחומי בהרצליה, ומנהלת תחום של ישראל והמזרח התיכון במכון המחקר 'מיתוים'."

אבל בערוץ 9, שם שימשת כמשך שנים רבות כתבת ופרשנית לענייני ערבים, לא רואים אותך גם לא בערוצים דוברי עברית.

"אבל פתחתי ערוץ יו טיוב, 'קסניה במזרח התיכון' ברוסית. שוב ברוסית. חזרת לגטו של המגזר?"

"לא הייתי מנסחת את זה ככה. אני פשוט נהנית להנכיח לקהל שאינו יודע דבר על העולם הערבי ומה שנעשה בו, את המורכבות והעושר התרבותי, את האקטואליה והפוליטיקה."

אבל אם היית רננה סבטלובה, כבר היית יושבת היום כפרה שנית מכובדת בערוץ עברי. בעצם, אולי לא. יש מבטא והוא מפריע לצופים, כפי שלימדו אותנו כשסילקו את נטשה מוז'גוביה מן המסך.

"אני לא זוכרת שמישהו הטיח פעם במייקל אורן, שנמצא בישראל שנים רבות ממני, את העובד דה שיש לו מבטא אמריקאי. בכ"ל, אני חושבת שמבטאים זה עניין של שמיעה מוויקלית. לא-

מא היה פחות מבטא ממני – היא הצליחה להבין את הצלילים של השפה המזרחית הזאת כשאני התמקדתי בעיקר בתכנים ובמשמעויות."

באורח מזור מאוד, כשאני מבקשת ממנה להשמיע משפט בערבית, המבטא הרוסי מתעמעם לטובת הגייה מדויקת עם כל האותיות הגרוניות. יכול להיות שזה מפני שעברית היתה עבורה, לפחות בשנים הראשונות בישראל, שפה הכרחית של הישרדות – ואל הערבית הגיעה לגמרי מרצונה.

דעות קדומות

לפני שבועות מספר איבדה סבטלובה את אמה – הקשר האחרון למשפחה הגרעינית

26.35x33.73	3/3	עמוד 3	הארץ - גלריה	23/11/2020	75226621-1
המרכז הבינתחומי הרצליה - 84260					

סבטלובה ואמה. "מעולם לא רציתי לעמוד מול מצלמה, היא שכנעה אותי לנסות" צילום: אלבום משפחתי

סבטלובה עוטה הינומה במהלך נאום בכנסת בנושא חוק נישואים אזרחיים צילום מסך: ערוץ הכנסת

צורך להיות פמיניסטית מעשית כמוה כדי להבין זאת. "הבעיה העיקרית, עוד לפני זכויות נשים, היא משטרים אוטוריטריים. כשהם זקוקים לעבודת נשים כדי להניע את הכלכלה, כמו בבחריין למשל – יתירו לנשים לעבוד ויתנו להן את כל הזכויות שנובעות מכך, וזה לא מעט. אבל ברצותם גם ישללו את הזכויות. העובדה שקם דור של נשים משכילות במקום כמו איראן, למשל, לא עזרה להן. הנשים שם נרמסו תחת גלגלי המהפכה האיסלמית ולא הצליחו לחולל שינוי מבפנים במחאה משותפת עם הסטודנטים. האביב הערבי, שהיה כישלון, רק החמיר את המצב: במדינות שבהן מתרחש כאוס כמו תימן ולוב, מי בכלל מדבר על שוויון זכויות. במקומות אחרים, מציעים לאוכלוסייה עסקה – לא רוצים כאוס, משטר איסלאמיסטי ודיקטטורה צבאית? קחו משטר אוטוריטרי שיבטיח לכם קצת יציבות כלכלית, יותר טוב מכך לום, כמו בסוריה. במצבים הקיצוניים האלה, זכויות נשים נדחקות לתחתית סולם העדיפויות של אנשים שרוצים לשרוד".

"קיבלתי אלפי טוקבקים איומים, איחולי אונס ומוות, השמצות שאני לא יהודייה בעידוד ח"כים חרדים. דווקא בתוך המשכן הם נהגו בי כבוד בגלל הרקע הדתי שלי. מחוצה לו היה כבוד בלתי נפרד. לא הסתייע. בליכוד 14 הימים בחוק כוללים שיש שבת וחגים. לא הסתייע. בליכוד התנגדו רק מפני שההצעה הוגשה מטעם 'המחנה הציוני'. שלא לדבר על הצעות רדיקליות יותר, כמו עיגון חופש העיתונות בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו – שהיה אחד הדברים הכי חשובים לי, ומלכתחילה לא היה לו סיכוי".

לבני. התקשרה בעצמה צילום: אורן בן חקון

תומא סלימאן. שיתפו פעולה צילום: עדינה ולמן / זוכרות הכנסת

"לפחות שנתיים עברו עד שפענחתי את הכנסת, ואז גם החל התסכול הגדול, כי הצעות חוק הגיוניות לגמרי שרציתי לקדם נידחו רק מפני שהייתי באופוזיציה"

בתוך מפלגתה, למדה בכאב שחברי כנסת לא בדיוק משתפים פעולה. כל אחד מצוי בתחרות משונה עם רעהו, לא תמיד ברור למה. מחוץ למפלגה, הפכה למטרה לשנאה ועוינות, ואיומים בכ"מיות מסחריות. "לא הכרתי את זה קודם לכן. מימי לא חוויתי

בכל מקום בו תיעדה את המהפכות, חיפשה נשים שידברו אל הקהל שלה, והן לא תמיד נמצאו. "אם אני רואה שינוי זה במקומות כמו תוניסיה, בה ניסו לשמר את ההישגים של המהפכה. כשהגעתי לשם פתאום ראיתי נשים שממש חוטפות לי את המיקרופון ונחרות להגיד 'אני פה, יש לי עמדה פוליטית ואני חייבת לבטא אותה'. בעיני זה שינוי משמעותי אבל רק ניצן ראשון, עוד יידרשו הרבה שנים והרבה מאבקים קשים בדרך להחלפת המשטרים האוטוריטריים בדמוקרטיה".

לפרק את הסטריאוטיפ

ההתנסות המעשית בדמוקרטיה המקומית נפלה עליה בהפתעה גמורה, בשיחת טלפון מטעם ציפי לבני, או יו"ר 'התנועה', הגלגול האחרון של 'קדימה' שהחל בכלל בהתנתקות של אריאל שרון מן הליכוד. לא היו פרימיריו, ולבני בחרה את מועמדה דיה ממש כמו ידיה. סבטלובה מודעת לגמרי ששמה עלה ראשית כ"רוסיה". גם לבני, בשיחה בה היא מהללת את סבטלובה על האצטלינגציה והנחישות שלה ועל תפקודה כפרלמנטרית, מודעת לכך. "את הבעיות של המגזר הרוסי וההגירה הבנתו לעומק רק כשנהייתי שרת קליטה ויחד עם זה את הצורך בקול רוסי שאינו משתייך אוטומטית למחנה הימני", אומרת לבני. לדבריה "קסניה בהחלט פירקה את הסטריאוטיפ הזה".

אלא שהכנסת כמעט פירקה את המפרקת, או לפחות הובילה אותה, תועה במסדרונות, להכרה ש"אולי היה לנו חזון אבל לא היתה תוכנית פעולה. פשוט נורקי תי למים כמו חברי כנסת חדשים אחרים, כולם כוכבים בעיני עצמם וכולם כוכבים נודדים בלי שום יכולת לעשות משהו ממשי בתוך האופוזיציה. אני חושבת שלפחות

גזענות קשה כמו בשנים בכנסת. אלפי טוקבקים איומים, איחולים לאונס, למוות. שיחות טלפון שהגיעו הביתה ממש, כשעוד גרנו יחד, אמא, אני וכן ווגי והתאומות. השמצות חזרות ונשנות שאני לא יהודייה, בעידוד חברי כנסת חרדיים. דווקא בתוך המשכן הם נהגו בי כבוד בגלל הרקע הדתי שלי מהאולפנה, אבל מחוצה לו היה קשה. וכמובן, העובדה שהייתי שמאלנית איומה. מחנה ציוני, שמאלנית איומה, מי ישמע".

אין הרגשת עם כל זה? "מוכרחה להודות שהיו תקופות של מועקה קשה. לא עלבון כמו חרדה, ולא רק חרדה אישית, כשהבנתי עד כמה שיח השנאה נפוץ ואני רק דוגמה אחת שלו, דוגמה מצוינת אולי, אבל בהחלט לא ייחודית".

דווקא חברי הכנסת הערבים חיבבו אותה, היא מספרת. "ביום ההולדת הראשון שלי בתפקיד הגיעו חברים מהממשלה עם שיר שכתבו לכבודי. וגם יצא לי לשתף פעולה עם עאידה תומא סלימאן ואחרים. ברור שלא תמיד ראינו עין בעין, אבל לפחות ניסינו להילחם קצת נגד הדרת השפה הערבית, עוד לפני חוק הלאום – וכן, נכשלו".

היא אינה מתבוננת אחורה בערגה מיותרת ונוסטלגית, אלא קדימה – במפוכחות, דאגה וריאליזם קיצוני. "אני משתתפת בהפגנות המקומיות ליד הבית. אני יודעת שלא ההפגנות יגרמו לשינוי ההכרחי, אבל הן כן הכרחיות כדי שהיא יקרה מבפנים. מה שמדאיג כעת מאוד הוא שבמקביל למחאה עדיין לא צומחים גופים פוליטיים רציניים שיחזרו ללו שינוי. למה בדיוק מחכים, לאות מראש הממשלה? נחוצות התארגנויות עם חזון אבל גם עם תוכנית פעולה, עם נכונות לדבר עם כל הישראלים, מכל המגזרים, ולא רק עם דיבורים על צדק רך לאחות ולאחיה. יש בינינו כמה אנשים ראויים להנהגה, כמו ציפי לבני כמובן שאני מאוד מעריכה אותה".

אני שואלת אותה אם לבני תקרא לה לדגל, האם תתייצב. ואז, האישה הרהוטה הזאת, משלוחך שיחותינו יורה צרורות משפטים, כולם ראויים לדפוס בדיוק כפי שנאמר, משתתקת פתאום. טוב לה בחייה ובעשייה שלה החוק מאור הורקורים, אבל ככל הנראה החידק הפוליטי עוד מקנן. לבסוף היא מפטירה: "רק אם יהיה לי ברור שיש תוכנית פעולה רצינית ואפשרויות ממשיות להגשימה".

הייתי שמחה לראות אותה במשכן, אבל באותה מידה אשמח לקרוא עוד ספר שלה. "על עקבים במזרח התיכון" הוא רק דוגמה ליכולות שלה, כולל הכישרון לספר סיפור מרתק, מורכב ומחכימ. עוד מעט, כאשר יוקמו מיני יוזמות שמאל לקראת הבחירות הקרובות, יהיה עליה להחליט. או שתעשה את מה שהיא יודעת לעשות טוב כל כך: "לעבוד במקביל על חמישה פרויקטים לפחות, כך אני פורחת".